

Кириченко В.В.

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ-ВІДМІННИКІВ ПЕРШОГО КУРСУ

Життя людини у межах соціального середовища – це постійний процес адаптації до умов навколишнього середовища. Адаптація не триває у межах певного часовому відрізка, а продовжується усе життя. Її інтенсивність та характер залежатимуть від рівня розвитку соціального середовища у якому живе людина. К.О.Альбуханова-Славська у роботі «Діяльність і психологія особистості» вказує на залежність між «... особистості та її діяльності від суспільних відносин і конкретних умов її суспільного буття, залежність її свідомості від її діяльності» [1, 212]. Проте по відношенню до середовища суб'єкт адаптації може проявляти власну активність, розвиваючи деякі форми діяльності, продукуючи поведінку надлишкову для даного середовища. Це явище було описано А.В.Петровським у поняттях надситуативної активності [6]. У нашому дослідженні «Диференційованості ціннісної свідомості як показника розвитку особистості» 2008 року було виявлено, що взаємодія людини з світом може відбуватися на двох рівнях: на рівні діяльності як об'єкта впливу і на рівні прояву суб'єктної активності [4]. Причому, для нормального розвитку не обов'язкове збереження тотальної суб'єктної активності по відношенню до середовища. Я показали результати нашого дослідження суб'єкт може проявляти абсолютну пасивність у певній частині соціального середовища і зберігати високу суб'єктну активність у іншій його частині. Наприклад досліджувані студенти-психологи залишалися абсолютно пасивними до політики і мали високий рівень активності, що була представлено широким спектром ціннісних утворень (суб'єктних, діяльнісних) у галузі психологічних досліджень, проведення масових заходів, інтимних стосунків тощо.

Навчання у вузі детермінує абітурієнтів до чергової адаптації. Це відбувається, скоріше, не тому, що змінюється середовище існування студента та референтне коло спілкування. У більшості випадків адаптація зумовлюється принциповою відмінністю шкільної освіти та організації навчального процесу у ВНЗ. Класична система організації навчання вимагала значно менших ресурсів до адаптації, дозволяла розвивати уміння на достатньому рівні, а у більшості випадків, сприяла розвитку лише навчальних умінь. Перехід до кредитно-модульної системи освіти зумовив значні зміни у плані адаптації студентів до навчання у вузі. Особливо це зумовлено виконанням студентами професійно-орієнтованих

завдань (ПОЗ) вже з перших днів навчання [5]. Відмінність ПОЗ від класичних шкільних методів навчання – орієнтація не на знання, а на розумінням студентом тієї діяльності, яку він буде виконуватиме на роботі. Тому важливо не знати основні професійні прийоми діяльності – а уміти їх використовувати у конкретних ситуаціях.

Кредитно-модульна система вимагає від студента активності на рівні суб'єкта, а не пасивного пристосування до вимог навчання. Такі якісно нові працівники можуть конкурувати на європейському ринку праці. У проведеному нами дослідженні за МВЦС О.Л.Музики зі студентами першого курсу спеціальності «Психологія» було виявлено, що у випускників шкіл із високим рівнем навчальної успішності у школі з усіх дисциплін («абсолютні відмінники») спостерігаються проблеми у виконання ПОЗ. Порівняно з іншими видами завдань, які орієнтовані на репродукцію знань (тестові завдання, реферування першоджерел) виконання ПОЗ призводить до антагонізму виконуваної діяльності та стратегії яку використовують студенти. Оскільки основним ресурсом адаптації учнів до навчання у школі були саме навчальні здібності – інші просто нівелювалися. Для моделювання конкретної професійної ситуації, її розв'язання, навчальних здібностей недостатньо. Набагато важливішими є інші здібності, наприклад соціальні, які дають можливість студентам реалістично модулювати ситуації; наявність конкретних діяльнісних умінь, яких школярам-відмінникам часто бракує. В умовах КМС намагання бути відмінником у всіх навчальних дисциплінах при посередніх можливостях (ресурсах) сприяє утворенню явища *псевдосуб'єктності*. Студент намагається виділитися із загалу продукуючи діяльність на достатньому рівні, проте, для того, щоб надати їй певного особистісного забарвлення намагається експресивно реагувати на зауваження викладача, вступати у псевдонаукові суперечки тощо. Виконання ПОЗ призводить до перебудови ціннісної свідомості. Це є результатом рефлексії студентом двох важливих моментів: по перше, професійна діяльність – це не відтворення знань і по друге – бути суб'єктом у всьому не обов'язково (*високим рівнем рефлексії є усвідомлення студентами, що у їх соціальному середовищі є й інші суб'єкти, які мають певні особистісні здібності і право на їх реалізацію*). У проведеному нами дослідженні розвитку ціннісної свідомості взяв участь студент, що виконували ПОЗ з курсу «Використання комп'ютерів у психолого-педагогічних дослідженнях».

Досліджуваний Х_1. Студент першого курсу спеціальності «Психологія» мав високий рівень навчальної успішності у попередньому навчальному закладі з усіх навчальних дисциплін. Виконуючи ПОЗ намагається ілюструвати педантичну виваженість та технологічність, вчасно звітується про стан виконання завдання, консультується з викладачем. Поведінкові акти досліджуваного свідчать про відсутність

особистісної зацікавленості предметом дослідження та отриманими результатами.

Кількісний аналіз результатів дослідження. Статистична обробка даних проводилася за допомогою методу факторного аналізу методом головних компонент, використовуючи ротацію Varimax normalized. У процесі обробки оціночної решітки досліджуваної було виявлено два фактори, що описують 70% масиву даних (Таб. 1).

Таблиця №1. Опис власних значень факторів оціночної решітки досліджуваної

	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
Фактор №1	7,421133	49,47422	7,42113	49,47422
Фактор №1	3,052999	20,35333	10,47413	69,82755

Якісний склад конструктів, що увійшли до двох факторів, за своєю суттю не відрізняється один від одного. Здебільшого це конструкти загального, абстрактного характеру типу: «старанність», «настирливість», «охайність», «доброзичливість» тощо. У межах кожного з факторів зберігаються тісні кореляційні зв'язки. У досліджуваної відсутні цінності, пов'язані з конкретними вміннями.

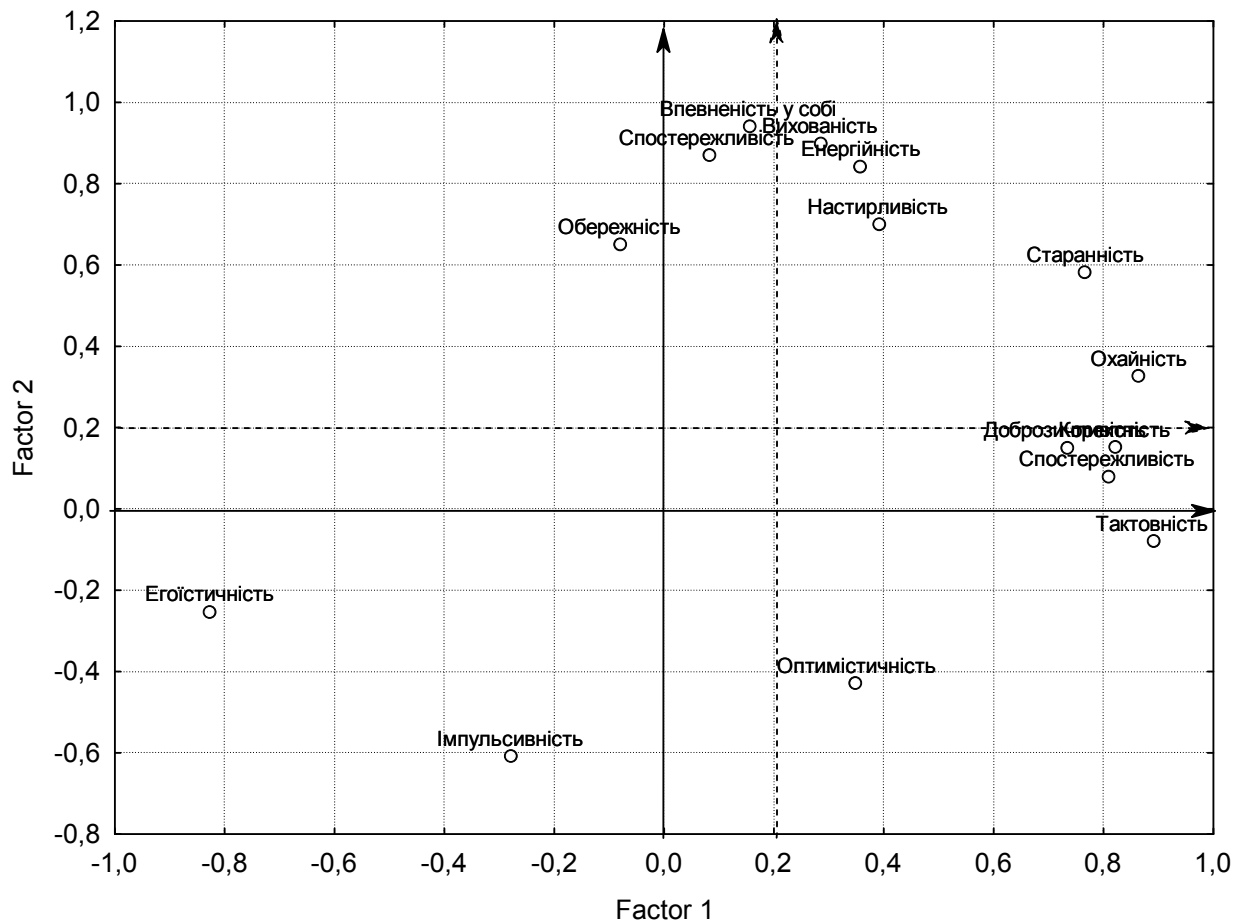


Рис.1. Факторно-семантичне поле досліджуваної Х_1.

Аналіз факторно-семантичного поля досліджуваної свідчить про відсутність конкретних діяльнісних цінностей (Рис.1). Натомість у

досліджуваної присутні суб'єктні цінності: «старанність», «настирливість», «охайність», «енергійність», «вихованість». Це свідчить про важливість для досліджуваної зберігати високий рівень активності, відповідати соціальним очікуванням середовища. Активність досліджуваної є беззмисловою, проте, саме за рахунок високого рівня активності студентка намагається пристосуватися до умов навчання у візі. Аналіз визначених досліджуваною осіб свідчить про орієнтацію досліджуваної на шкільне оточення: «класний керівник», «завуч», «директор». З цим, можливо, пов'язано декларативність та смислова неконкретність виділених досліджуваним цінностей. Порівнюючи себе та осіб із шкільного оточення, досліджувана виділяє конструкти «старанність», «наполегливість», «охайність». Ці конструкти є важливими для навчальної діяльності, проте вони лише супроводжують її, певним чином визначають, а не є її змістом. Тобто ми говоримо про абстрактні цінності, що не знаходять практичної реалізації у конкретній діяльності. М.Бахтін в роботі „Філософія вчинку” підкреслив необхідність аналізувати цінності в контексті людського вчинку, а не просто як результат людської діяльності. М.М.Бахтін також вказав на існування рефлексивного плану у вчинку, що є основою для побудови етики та моралі у суспільстві [2, С.108-109]. Цінності, навіть абстрактні, наприклад відповідальність, ми цінуємо не за її характерологічну близькість нам, а за те, що в певний момент життя вона допомагає нам успішно розв'язувати життєві завдання.

Виконання ПОЗ зумовлює розвиток суб'єктних цінностей, пов'язаних з певною діяльністю, що ми спостерігали на результатах дослідження у студентів V курсу [4]. Майбутня професійна діяльність, за рахунок появи цінностей професійного середовища, що формуються під час виконання ПОЗ, стає для досліджуваного засобом для адаптації до професійного середовища, у якому працівник є суб'єктом власної активності.

Використана література:

1. Альбуханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности. – М.: Наука, 1980. – 336с.
2. Бахтин М.М. К философии поступка // Философия и социология науки и техники. Ежегодник. - М., 1986. - С. 108-109.
3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О.Моляко, О.Л.Музики. – Житомир: Вид-во Рута. – С.136-137.
4. Кириченко В.В. Зв'язок ціннісної когнітивної складності особистості з розвитком суб'єктності// Матеріали XXXIII науково-практичної конференції присвяченої Дню університету. – Житомир, 2008. – С. 195.
5. Музика О.Л., Майстренко Т.М., Оснадчук Ю.О. Вищій освіті – європейський рівень: досвід впровадження кредитно-модульної системи навчання на соціально-психологічному факультеті ЖДУ імені Івана Франка / Житомирщина: минуле, сьогодення, поступ у майбутнє: Науковий збірник / За заг. ред. П.Ю. Сауха, О.М

- Швидак, І.І. Ярмошик та ін. – Т. 2. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 65-75.
6. Петровсий А.В. К пониманию личности в психологии // Вопросы психологии, 1981. №2. – С.40-46.